

Specifičnosti lobiranja kao modela za ostvarivanje sindikalnih interesa u sadašnjoj srpskoj situaciji

Danijel Sporea¹

Sažetak

U tekstu se razmatraju polazne teorijske pretpostavke o lobističkim aktivnostima koje mogu biti zanimljive za sindikate da bi ostvarili vlastite interese. Uočena aktivnost, uokvirena zakonskom procedurom, gdje u osnovi stoji utjecaj na donosiocje političkih odluka u procesu donošenja raznih propisa ili akata značajnih za sindikate i njihove članove, u perspektivi manifestira određenu razinu zadovoljavanja sindikalnih ideja. Autor pokušava na temelju empirijskih podataka i sadržajnog proučavanja teorijskog pristupa sindikalnom organiziranju objasniti strateški pristup lobiranja kao jednog od mogućih načina za ostvarenje sindikalnih i radničkih interesa na polju industrijskih odnosa. Sindikatima na prostoru današnje Srbije bilo bi poželjno da u svojoj konceptualnoj strategiji daju prostor ovom modelu. Isto tako, u moru ponuđenih taktika i političkih strategija za aktivnije promoviranje snage socijalnoga dijaloga u demokratskim ključnim institucijama, pogotovo u parlamentu, lobiranje mora biti promatrano kao ponuđena alternativa za ostvarenje ove ideje.

Ključne riječi

Srbija, sindikat, lobiranje, zakonodavstvo, socijalni dijalog

¹ **Danijel Sporea** student je specijalističkog programa inovacija znanja - Terorizam i organizirani kriminal na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Kontakt: daniel.sporea@gmail.com

Uvod

Rasprava o sindikatu u sadašnjoj situaciji potrebna je zbog njegovog značaja u doprinosu razvitka i ekonomsko-socijalnoj perspektivi ne samo pojedinca-radnika već cjelokupnoga društva što u jednoj demokratskoj zajednici daje političku, ekonomsku i socijalnu sigurnost i stabilnost. Vođen svojom osnovnom postavkom u sferi rada i radnih odnosa u kojoj nastaje kao samostalna organizacija s jasnim principima i konkretnim ciljevima uspostavljenim nasuprot ostvarivanja osobnih interesa u polju rada, sindikat pruža svojim članovima sigurnost kako unutar same organizacije, tako i u industrijskome društvu u cjelini (Slavujević, 1993: 1042-1048). Sam njegov „*raison d'être*“ opravdava ovakav doprinos industrijskome društvu u kojemu se dobrobit ogledava ne samo na polju rada i radnih odnosa, nego i u ostalim dimenzijama jedne društvene zajednice.

Zajedno s promjenama društvenoga sistema u postkomunističkim državama i prijelaskom na pluralizaciju političke i društvene scene u uvjetima ekonomske i tržišne segmentacije, organizacije poput sindikata morale su pratiti promjene i biti njihov dio. Napuštanje sindikalnog monizma i prelazak na pluralizam je za sindikate u ovim državama bila novost koja je izazvala sukobe unutar same organizacije, što je posljedično dovelo do cjepkanja jedinstvenoga sindikata u mnogo manjih. Rađanjem „novih sindikata“ u periodu tranzicije i tijekom ovog procesa, većina sindikata imala je poteškoće u postavljanju operativnih ciljeva i strategija u nekom dugoročnom idejnom postupku jer stare metode nisu više bile adekvatne u novonastaloj situaciji, što je u kontekstu ove situacije bilo razumljivo (Mihailović, 2001: 14). S druge strane, novonastali sindikati zaokupljeni diktatom tržišne kompetitivnosti i neoliberalnom doktrinom, koja po mnogim pitanjima zadire u radnička prava i sloboda, pulsirajući većom deregulacijom u domeni radnog zakonodavstva, umjesto da svoju energiju usmjere u pravcu rješavanja najvažnijih pitanja vezanih za zaposlene i njihove interese kao i rješavanja strukturnih problema, oni postaju fragmentirani, slabi, neudruženi i bez idejne koncepcije o suštinskim pitanjima i zbunjeni novonastalom strategijom sindikalizma. Jačanje sindikalne moći zahtijeva da pri rješavanju konkretnih zadataka i realizaciji novih projekata, članovi moraju razvijati komunikacijske vještine i oslanjati se na „snagu kreativne kompetentnosti“ (Hantke, 2008: 17).

Nametnute ideje, razni uvjeti i druge radne deregulacije potkopaju snagu, ali i testiraju izdržljivost sindikata pod sadašnjom

doktrinom neoliberalizma, njenu organiziranost i koherentnost s radničkom snagom zbog čega traganje za novim idejama, ciljevima i strategijama teško može podržavati jednu linearnost u novim uvjetima. Sve ovo leži u činjenici da su sindikati natjerani iskazati svoju kreativnost u borbi za rješavanje tih problema.

Lobiranje, kao aktivna djelatnost sa svim svojim adutima, predstavlja respektabilnu pojavu u demokratsko stabilnim i razvijenim industrijskim državama. S ohrabrenim stupnjem povjerenja interesne grupe koje su prihvatile ovaj model, koji u osnovi ima potencijal da utječe na donosioce konkretnih političkih odluka, s pravom ga smatraju realnom alternativnom strategijskom opcijom.

Iskustvo SAD-a u polju lobiranja, u kojoj je ovo područje zakonski uređeno, ali je najviše doprinijelo razvitku djelatnosti, pokazalo se da je orijentacija sindikata na komunikacijske kanale kroz model formalnog lobiranja stabilna strategija za ostvarenje osobnih prava i prava radnika² (Miloradović, 2018). Sindikati su na ovome području pokazali da nametnute situacije kroz razne metode lobiranja mogu postati racionalne pri strateškom izboru.

Lobiranje u Europi i u kuloarima Bruxellesa postalo je sjedište u kojemu se ova djelatnost sve više razvija i dobiva na značenju. Mnogobrojna pitanja iz razne oblasti, kao i kreiranje javne politike, već su određeno vrijeme zbog obujma doživjeli prenošenje svojih nadležnosti s nacionalnih država na samu EU. Stoga mnoge organizacije poput sindikata dožive lobiranje u EU kao potrebu u ostvarivanju vlastitih interesa.

Sindikati zemalja članica EU svjesni su da se mnogobrojna pitanja i odluke iz domene socijalnih prava radnika donose na razini EU, stoga udruženi u „reprezentativne“ forme imaju više mogućnosti da direktnim lobiranjem vrše utjecaj na stvaratelje iz ovih razina.

Poznati primjer je britanski sindikalni pokret Kongres sindikata (TUC) koji je uspio kroz institucije EU založiti se u korist prava radnika, nadoknađujući ovim potezom marginalizaciju unutar svojih granica (Heywood, 2004: 530).

Prihvaćajući i oslanjajući se na model Kerstina Hamanna i Johna Kellyja iz njihova rada „*Union Revitalization through Political Action?*”

² Javnosti je poznata jedna vrsta lobiranja koja, kroz Komitete za političko djelovanje (*Political Action Committees*), daje prednost mnogobrojnim organiziranim grupama da mogu osnivati u jednom društvu građani, kompanije, industrijske asocijacije, uključujući

i sindikate.

*Evidence from Five Countries*³, (Hamann i Kelly, 2003: 105-111) ostavljamo prostora da polaznost ovog modela može biti upotpunjena i analizirana u širem kontekstu političke strategije i modela utjecaja sindikata u polju politike. Posebno u obzir uzimamo jedan od šest ponuđenih modela – lobiranje. Za naš je rad lobiranje, kao model za ostvarivanje sindikalnih i radničkih prava, prvenstveno u institucijama, kao i u parlamentu prilikom kreiranja određenih zakonsko-normativnih regulativa, privukao pažnju ovome potencijalnome cilju s pozitivnim ishodom za sindikate i njezine članove. Naš rad je orijentiran na sindikate i na njihovo djelovanje na području Srbije u sadašnjim okolnostima u kojima je snaga srpskih sindikata i njihova pozicija u sindikalnome kontekstu gotovo na uzdisaju. Brojne analize sugeriraju da društvena slika (ne)moći sindikata u Srbiji posljednjih godina nije nimalo naivna. Uspoređujući je sa susjedima i državama EU (prosjeck stopa sindikalizacije u Srbiji je oko 25%, uz 12% povjerenja u sindikate)⁴ (Mihailović, 2011: 39-41), osim što je stopa sindikalizacije na europskom prosjeku, dok je povjerenje na najnižem stupnju. Jedna od mnogobrojnih pretpostavki je prihvaćanje novih metoda komuniciranja s različitim strukturama i profesijama koje daju barem početni korak u polaznoj osnovi za gradnju moći sindikata, naročito u pregovaračkom procesu.

Koristeći i prihvaćajući ponuđeni model lobiranja kao zamišljenu mogućnost da na ovome području postane ostvariva strateška koncepcija, daje nam temelj na kojem utemeljujemo ovaj rad. Osim vidljivog prizora da je ovaj model, kao jedan od mnogobrojnih scenarija političkoga djelovanja sindikata, gotovo nedovoljno iskorišten i u praksi marginaliziran, smatramo da u realnoj perspektivi ima predispozicije da postane poželjna zamisao u

⁴ Podaci o ovom istraživanju koje je izvršila Europska studija vrijednosti (EVS – *European Values Study*), uzeti su kako bi se istražilo poverenje u sindikate na području Europe (četvrti val, 2008. – 2010. godine). Prema ovome uzorku, u kojem se istraživanje izvršilo i u Srbiji, utvrđeno je da svega 2% građana ima puno poverenje u sindikate, prilično poverenje 10%, dok je 50% pokazalo da ima malo poverjenja, a čak 38% ga uopće nema. Rezultati su uzeti na osnovu 70.000 anketiranih ispitanika u Srbiji. Ono što je privuklo pažnju u ovom istraživanju jesu rezultati u kojima na istoj listi Srbija zauzima neslavnu pretposljednju poziciju, što znači da je prosjeck poverjenja na razini 47 europskih država 39%, a u Srbiji tek 12%. Ispod nje je Bugarska sa 11%, dok su ostale zemlje iz bivše Jugoslavije, osim Hrvatske, koja je samo jedno mjesto iznad, u prosjeku ili oko njega.

³ Autori, polazeći od značajnih oblika političke akcije kao potencijalne strategije sindikalnog djelovanja, u kojima oni mogu vršiti utjecaj na stavove političkih stranaka, predstavljaju neminovnost sukobljavanja sindikata s mnogobrojnim akterima na sindikalnoj sceni zbog prirode industrijskih odnosa i njihovog premještanja u domenu političke ekonomije. Oblici političkog djelovanja sindikata koje nude autori su: veze s političkim strankama; mobilizacija glasača; lobiranje; socijalni sugovori; politički motivirani štrajkovi te strateško korištenje prava kod međunarodnih organizacija i sudova. Njihovo

istraživanje je primijenjeno u državama zapadne Europe (Velika Britanija, Španjolska, Italija i Njemačka) i Sjedinjenim Američkim Državama.

ostvarivanju sindikalnih i radničkih prava. Ovo se prije svega odnosi na mogućnost sindikata za aktivno uključivanje u lobiranje za osobne i radničke interese u demokratskim institucijama, naročito u parlamentu i kroz socijalni dijalog u Vladi (Stojiljković, 2011a: 461).

U nastavku ćemo deskriptivnom metodom prikazati odnos lobiranja o pojedinim današnjim problemima s aspekta ekonomskog i političkog djelovanja. U tom kontekstu, definirat ćemo pojam lobiranja, njegovu strategiju, zatim pravila ponašanja tijekom procesa lobiranja, zakonsku regulativu i pravnu formu lobiranja, lobiranje kao protutežu korupciji, kao i uređenje u aktualnoj situaciji te razmatrati njegovu pojavu i izazove za njegovo prihvaćanje i provođenje. Također, istom dinamikom smo nastojali, u onim područjima u kojima su prezentirane razne tehnike i pristupne metode lobiranja, ukazati kao dobru strategiju za sindikate.

Osnovni okvir prikaza lobiranja

Prije nego što krenemo sa samom raspravom o lobiranju, njegovoj strategiji i njegovim prednostima za sindikate, najprije je potrebno objasniti što je to lobiranje. Riječ *lobi* u doslovnom prijevodu znači „predvorje”⁵ (Vilkoks i dr., 2006: 362) i kao takva u suvremenome društvu postaje osnova za prihvaćanje izazova u područjima pravne, ekonomske i politološke znanstvene discipline. Najčešće se pod lobiranjem podrazumijeva „jednoorganizirano djelovanje pojedinaca i interesnih grupa kojima se utječe na odluke predstavnika zakonodavne i izvršne vlasti, a čiji je cilj da se promoviraju i zaštite određeni legitimni interesi, koje ti pojedinci i grupe zastupaju ili predstavljaju” (Golubović, 2009: 13).

Gledano s ekonomske strane, interesi koji prevladavaju u industrijskim vodama, a za koje se pojedine kompanije i organizacije na tržištu bore ne bi li ih ostvarile, djelo su ekonomske djelatnosti. Utjecaj na donošenje pravnih akta, kao i rasprava o njihovim propisima i uspostavljenim normama, u nadležnosti je prava i političke znanosti. Utjecaj na aktere izvršne i zakonodavne vlasti, kroz agende putem kanala komunikacije, prilikom procesa donošenja konkretnih odluka iz oblasti javne politike, predstavljaju dio koji s aspekta političkih znanosti određuje pojam

⁵ Detaljnije definiranje ovog pojma, odnosno njegovo povijesno viđenje, je vezano za SAD, za vrijeme predsjedavanja predsjednika te zemlje Granta. Debate i

razmjena mišljenja koje su se događale u samom predvorju kongresa, između predstavnika interesnih grupa i predstavnika Kongresa, bile su predmet usuglašavanja interesa za vrijeme pauze prije zasjedanja i konačnog odlučivanja u samom Kongresu. lobiranja.

Lobiranje, iako prepoznatljivo, u mnogim državama zapadne i konsolidirane demokracije s većim stupnjem ekonomskog i socijalnog razvoja, nije zakonski utemeljeno. Jedan od općeprihvaćenih razloga, gledano s ekonomske, ali i kulturne strane, je razvijena razina kulture poslovanja i pogodne klime u industrijskim odnosima. U ovim državama prevladava svijest ne samo kod društva, nego i kod pojedinaca, o poslovnoj etici, u kojoj su pravila i pravne norme osnova za stvaranje poslovnog okruženja u kojemu se poštuju pravila igre. Otuda se vidi zašto za ove države nije iznenađenje što se lobiranje doživljava kao i svaka djelatnost jer su pravila i ponašanja lobista koji poštuju „moralna načela“, usklađena i označena kao visokomoralna. Prema tome, većina država je ovo područje ili realizirala etičkim kodeksom ponašanja za lobiste i lobističke organizacije ili su ove aktivnosti regulirane vladinim uredbama i skupštinskim pravilnicima (Randelović i Jelenković, 2014: 200).

Promjene koje su se odvijale u Europi, odnosno u više navrata spomenuta „tranzicija“ društvenog sistema, prvenstveno u komunističkim državama istočne i središnje Europe i Balkana, najviše su se odrazile na ekonomsko-političke i socijalne strukture društva.

Po mišljenju Alfreda Stepana i Juana Linza, demokratska tranzicija u pojedinim državama Istočnog bloka, a pogotovo Balkana, nije u potpunosti konsolidirana. Naime, po njihovim riječima, više snage je bilo potrebno usmjeriti u pravcu stvaranja demokratske pravne regulative, jer kako oni navode, „cilj moderne demokracije nije stvaranje tržišta, nego stvaranje ekonomskog društva, jer je u dijelu u kome se planirana proizvodnja želi pretvoriti u ekonomsko društvo, neophodno je ostvariti koherentnu regulativu i atmosferu vladavine prava“ (Linz i Stephan, 1998: 9-15).

Kapitalizam kao globalni ekonomski sistem predstavlja neizbježnu pojavu transformacije ekonomske i tržišne povezanosti postmodernoga doba. I dok je isti potpomognut globalizacijom prelazio iz jedne zone u drugu, krčeći put u postkomunističkim državama primjenom teze o „tranziciji ekonomskog i političkog sustava“, dovela je za sobom i niz inovativnih ideja i procesa koje su zahtijevale jednu temeljniju i razvijeniju tržišnu postavku. Naime, neoliberalna paradigma koja je nastala u Zapadnoj sferi

bogatog i demokratskog društva pod trenutnim okolnostima nije odgovarala postignutom stanju u tadašnjim slabim ekonomijama u kojima su se trenutno našle države europskog Istočnog bloka pa su s razlogom postale mete tržišne nestabilnosti. Vladimir Vuletić s pravom tvrdi da neoliberalizam i „tržišni fundamentalizam“, upakirani u zapadnoj Europi, a raspakirani u istočnoj Europi i Balkanu, nisu isti. Taj isti kapital u postkomunističkim državama dobiva novu dimenziju i postaje liberalniji i višestruko manje kontroliran od strane institucionalnih tijela nego na Zapadu (Vuletić, 2006).

Za Alpara Lošonca, neoliberalizam na Zapadu opstaje zbog svoje discipliniranosti u ekonomskoj i socijalnoj dimenziji, budući da se uspio uglaviti u strukturu socijalnoga kapitalizma, dok je njegovo djelovanje u bivšim socijalističkim državama mnogo agresivnije. Postkomunističke države doživjele su ubranu liberalizaciju tržišta, potpuno otvaranje ekonomije prema kapitalu na svjetskoj razini u kome kapital nije imao svoju potporu i nije, s razlogom, bio dio dotadašnjeg sustava. Razlog ovakvome postojanju slijedi njegovu realnost u datim okolnostima zbog čega je kapital morao nastati bez „prethodnog postojanja kapitalističke klase“, što također objašnjava zašto je postao nekontroliran i krajnje nehumana na ovim područjima (Lošonc, 2007: 98-113).

Za države koje su izašle iz komunističkoga režima i planski organizirane ekonomije, koje se, nažalost, poistovjećuju sa slikom jedne manje stabilne poslovne etike, s nedovoljnim stupnjem prihvaćene „kulture poslovanja“, ali i nestabilne tržišne privredne klime lobiranje bi moralo biti regulirano zakonskom uredbom.

Kada su u pitanju europske države, uključujući i one koje nisu članice EU, uočava se deregulativni pristup pri čemu se lobiranje u ovakvome paketu može promatrati na razini pojedinih država, kao i na razini EU jer su mnoge države aktivnosti lobiranja regulirale posebnim skupštinskim pravilnicima, kao i vladinim uredbama. Tu spadaju države poput Danske, Francuske, Njemačke, Irske i Velike Britanije. Dio država kao što su Poljska, Litva, Slovenija, Makedonija i Mađarska, ovo su područje regulirale zakonima (Randelović i Jelenković, 2014: 201).

Uređenjem ove djelatnosti zakonom uz jasna pravila lobiranja, pogotovo za zemlje bivšega komunističkog režima jest davanje intenziteta transparentnosti koja je stratezijski i pravno uokvirena borbom protiv korupcije, što doprinosi smanjenju ove opake „društvene bolesti“. Ovo s jedne strane, osim prikaza veće

transparentnosti, doprinosi da se odnosi između svih aktera koji djeluju u okvirima postmodernoga društva, kao i nosioca javnih funkcija, budu konstruktivni i više realizirani, ostvarujući zajedno ne samo funkcionalnost već i pravnost u postignutim interesima.

U Sloveniji se pravni okvir za zakonsko reguliranje lobiranja našao pod okriljem Zakona o integritetu i sprečavanju korupcije iz 2010. godine, koji je kasnije doživio izmjene i dopune, i gdje je odredbom uredio lobiranje (Uradni list, 2011). Zakon o lobiranju u Makedoniji je pravno reguliran zakonskom odredbom i definiran određenim članom, koji je kasnije izmijenjen i dopunjen (Pravo.org.mk, 2008).

Lobiranje u Poljskoj i Mađarskoj podrazumijeva da svaka pravna aktivnost koja promovira ili zastupa interese svojih klijenata putem utjecaja na rad izvršne i zakonodavne vlasti utječe na proces donošenja odluka, s ciljem ostvarivanja poslovnih interesa iz ekonomskih razloga. Promatrano sa stajališta EU, lobiranje se doživljava kao bilo koja aktivnost koja se provodi direktno ili indirektno sa svrhom da utječe na politiku odlučivanja unutar institucija EU u cilju primjene i razvoja određene politike, bez obzira na razinu i oblike kanala komunikacija (Tanasescu i dr., 2015: 38-47).

Zanimljiva pojava je da države poput Švicarske i Francuske nemaju zakonske regulative, ali imaju registar. Narodna skupština u Francuskoj je 2009. godine usvojila registar predstavnika interesa u kojemu su interesi kroz aktivnosti usmjereni u pravcu korporativizma gdje svoje interese predstavljaju povezane organizacije sindikata i poslodavaca kroz institucionalne kanale. Također, ova institucija je usvojila pravila transparentnosti i etike koja se odnose na aktivnosti lobista i njihovih interesa (Kalniņš, 2011: 3).

Zainteresirane stranke za ekonomska pitanja poput komore, sindikata, organizacije potrošača i slično, koje se u Njemačkoj tradicionalno pozivaju, predstavljaju jedan visok nivo efikasno razvijenog komunikacijskog sistema u Bundestagu. Također, i u Danskoj razne zainteresirane stranke mogu prisustvovati u određenim raspravama, dok se njihovi stavovi i imena unose u zapisnik i dostupni su svima (Biblioteka Narodne skupštine, 2011).

Kada su u pitanju institucije poput Europske komisije (EK) i Europskog parlamenta (EP), za obaveznost upisa u registar opredijelila se EP, dok se EK za dobrovoljnost upisa predstavnika interesa što je izazvalo i niz kritika po ovom pitanju. U 2008.

godini obje institucije krenule su s idejom o formiranju jedinstvenog i obaveznog registra lobista za sve političke institucije koje djeluju u okvirima EU (pored EP i EK, tu je i Savjet ministra), uključujući i kodeks ponašanja za lobiste (Golubović, 2009: 46).

Zanimljiva je situacija u državama poput Hrvatske i Srbije gdje ne postoji niti zakon, niti registar, već je ovo područje uređeno usvajanjem Etičkog kodeksa i na osnovu toga su formirale hrvatsko i srpsko Društvo lobista.

Dobra praksa lobiranja kroz primjer nalazi svoje uporište u pojedinim članicama Europske unije, ali i u svim značajnim političkim procesima EU. U tom smislu val uređenja lobističke aktivnosti koji je zapljusnuo države centralne i istočne Europe, kao i balkanske države poput Bugarske, Češke, Ukrajine i Rumunjske, koje pokazuju pouzdanu razinu zainteresiranosti za reguliranje ovog područja u zakonskoj regulative te ne predstavlja iznenađenje (Kalniņš, 2011: 3).

„Vjetar u leđa” koji daje EU kroz inicijativu da države zakonski uređuju ovo područje za države poput Srbije (koja je pokazala određenu razinu zainteresiranosti) je dobra preporuka. Problem lobiranja i njegova pravno-zakonska regulativa predstavljaju dodatni napor za države u tranzicijskom sistemu da ovo specifično područje uređuju u duhu demokracije kako bi je u boljem svjetlu ponudili društvu. S ovim se suočava i Srbija. Ono što se može utvrditi je potvrđan odgovor na pružanje i ispunjavanje uvjeta za reguliranje ovog područja kroz ustavno-pravni okvir. Ustav Republike Srbije prepoznaje primjenu određenih prava koja dominiraju i predstavljaju jedan od temelja demokratskog društva kroz poštovanje ljudskih prava, zasnovanih na vladavini prava. Članak 18. Ističe: “Ustavom se jamče i kao takva neposredno se primjenjuju ljudska i manjinska prava zajamčena općeprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, potvrđenim međunarodnim ugovorima i zakonima” (Ustav Republike Srbije, 2006). Također, prema članku 55., “jamči se sloboda političkog, sindikalnog i svakog drugog udruživanja i pravo da se ostane izvan svakog udruženja” (Ustav Republike Srbije, 2006). Nadalje, prema Članku 56. Ustava, “svako ima pravo da, sam ili zajedno s drugima, upućuje peticije i druge prijedloge državnim organima, organizacijama kojima su povjerena javna ovlaštenja, organima autonomne pokrajine i organima lokalne samouprave i da od njih dobije odgovor kada ga traži” (Ustav Republike Srbije, 2006). Na međunarodnom planu Srbija je, kao članica Ujedinjenih naroda i Savjeta Europe, ratificirala konvencije u kojima su definirana i

pravno-zakonski uokvirena osnovna ljudska prava i slobode, poput Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, kao i Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (Golubović, 2009: 52).

Iz ovoga se može zaključiti da su „sloboda govora i mišljenja, sloboda javnog okupljanja i udruživanja i pravo građana na peticiju državnim organima“, ustaljena solidnom usporednom praksom, što podržava osnovnu potrebu za javnim zagovaranjem ili stratešku početnu točku za aktivnost u lobiranju. Ono što trenutno nedostaje je formalno lobiranje i njegovo pravno reguliranje u formi zakonske regulative.

Značajan udio u svemu ovome ima i višegodišnja javna rasprava oko usvajanja okvirnog nacrtu zakona o lobiranju u Srbiji, što dodatno daje ovoj temi ne samo relevantnost i dinamičnost, već i potrebu cjelokupnoga društva za raspravu o njoj. Ovakvom zakonskom formom reguliranja lobiranje postaje značajna odlika interesnih grupa (sindikata) u ovoj državi kojoj, osim sadržajne forme, nedostaje realnost u borbi pluralističkih interesa.

Teorijski prikaz strategije lobiranja

Tehnike i pristupne metode djelovanja prilikom lobiranja - prednosti sindikata i njenih članova za lobiste

Lobiranje promatrano iz ugla jedne šire definicije stoji na raspolaganju lobistima i agencijama, čiji je glavni cilj prilikom izrade pojedinih zakona ili općih propisa pravo da argumentirano utječu na organe vlasti, kako bi ostvarili ili zaštitili interese svojih klijenata. U općeprihvaćenoj tezi lobiranje je pravo na zastupanje interesa. Ova djelatnost može se promatrati i s aspekta „formalnog i neformalnog lobiranja“. Dok formalno lobiranje zadire u procese pokušaja utjecaja na zakonodavstvo, neformalno lobiranje ili *javno zagovaranje* postaje više tema za aktivnosti raznih građanskih inicijativa, interesnih grupa ili pojedinaca koji putem sudjelovanja u formiranju javnog mnijenja nastoje utjecati na odluke predstavnika vlasti (Golubović, 2009: 13). Zagovaranje predstavlja efikasan instrument za mnoge interesne grupe koje ovim putem pokušavaju svojim prisustvom, organizacijom i mobilnošću skrenuti pažnju na odluke koje pokušavaju realizirati predstavnici vlasti.

Strategije i tehnike djelovanja u procesu lobiranja su raznolike i sa sobom donose izuzetnu težinu utjecaja prilikom njihovoga

uključivanja od strane lobista ili lobističkih udruženja da utječu na donosioca odluke u ime i za interes njihovih klijenata. Odabir u moru dostupnih tehnika i strategija daje lobistima mogućnost da se opredijele za najefikasniji model koji je u skladu s razvojnom situacijom, načinom, ali i predmetom lobiranja.

Pristup ovom postupku prepoznaje, barem u osnovnom sistemu lobiranja, *sistem kratkoročnog i dugoročnog lobiranja*. I jedan i drugi imaju potencijale i perspektivu u izboru postupka za lobiranje. Ono što ih razlikuje je interes lobističke agencije i njezin odnos prema donosiocima u javnom miljeu, odnosno koliko su financijski, kadrovski i tehnički opremljeni da svojim stalnim prisustvom kroz specijalizirane urede i centre, a ne samo po potrebi, omoguće njihovo održavanje.

Što se tiče tehnike lobiranja, najznačajnija su direktna i indirektna lobiranja. Ove dvije tehnike se razlikuju po tome što direktna lobiranja podrazumijevaju neposredan utjecaj na donosioc političkih odluka, dok indirektna uz pomoć medija vrši veći pritisak na donosioc odluka.

Lobist u direktnom lobiranju, korištenjem različitih instrumenata i kroz razne kontakte (osobni sastanci, telefonski razgovori, pismeno obraćanje) može iskoristiti ove prednosti i tako uticati na donosioc odluka. Ovakve tehnike mogu iskoristiti i sindikati kako bi utjecali na značajne organe u donošenju odluka. Kod direktnog lobiranja osobni sastanci imaju prednosti u tome da se predstavniku sindikata ukazuje prilika da, u kontaktu s drugom stranom, iskaže svoje komunikacijske vještine i smislenuošću i unaprijed pripremljenim govorom predoči sugovorniku, kroz jednu jasnu sintezu, svoje stavove, koji će kao rezultat imati barem njegovu početnu pažnju.

Telefonski razgovori imaju prednosti u tome što u svojoj primjeni olakšavaju sam postupak odnosa predstavnika sindikata sa sugovornikom, pogotovo u nekim trenucima kada su geografske, ili pak vremenske distance nepremostive. Ovakva tehnika podliježe jednom stupnju visoke efektivnosti u tehnološkom smislu, pogotovo kada se ona koristi u situacijama koje imaju za cilj mobilnosti sindikalnih članova za provođenje neke političke akcije.

Pismena obraćanja, ne u svom nazivu, već u sadržanoj formi, primjera radi elektronska pisma (e-mail), imaju svoju specifičnost po tome što predstavljaju jednu od najstarijih metoda komunikacije, te mogu jednim dopisom utjecati na više značajnih

mjesta. Jednim klikom se mogu poslati na više adresa. Ova tehnika omogućava sindikatima da u pisanoj formi obrazlože svoje zahtjeve i taksativno ih nabroje, pogotovo u djelu izmjena i dopuna zakonskih regulativa iz domena rada i radnih odnosa (Kaščelan, 2010: 143-144). Jedan primjer direktnog lobiranja je u SAD-u, u državi *Wisconsin*, u kome su lokalni sindikati krenuli lobirati o smjeni guvernera. Povod je bila odluka guvernera Scotta Walkersa da, u cilju rješavanja lokalnog budžetskog deficit, korigira neka sindikalna prava u kolektivnom pregovaranju zaposlenima u javnom sektoru. To je učinjeno, ali je izazvao revolt i masovne demonstracije, što je dovelo do referenduma o opozivu guvernera. Udruženi sindikati su pokazali najveći stupanj mobilnosti i u tu svrhu angažirali 50.000 volontera, s ciljem da pokucaju na 1.4 milijuna vrata, i da objasne zašto treba smijeniti guvernera. Isto tako su nazvali 1.8 milijuna telefonskih brojeva na području *Wisconsin*. Također, lokalnim sindikatima u pomoć je pristigla i najveća nacionalna sindikalna organizacija, Američka federacija rada i Kongres industrijskih organizacija (The American Federation of Labor and Congress of Industrial Organizations - AFL-CIO (Capital, 2012).

U indirektnom lobiranju jedan od načina koji stoji na raspolaganju lobistima u smislu „formiranja i utjecaja na javno mnijenje” jeste mobiliranje mase koja bi utjecala na nosioce javnih funkcija: *Grassroots lobiranje* (Lobbyistsregistrar.bc.ca, 2011). Za sindikate indirektno lobiranje ima prednost kad se uzmu u obzir njihovi članovi, zbog vidljivih efekata u organiziranju klasnih borbenih aktivnosti, kao što su štrajk ili neki drugi oblici neposlušnosti. Također, sindikati kao neprofitne organizacije, zahvaljujući svom potencijalu za mobiliziranje radničke mase, koristeći „njihove mišiće”, postaju zanimljiva strategijska opcija za lobiste. Lobisti i sindikati, umreženi i uklješteni u polju politike, pogotovo sindikati kao posebne interesne organizacije, s umanjenim resursima u ovom polju, s mogućnošću mobiliziranja iz svojih redova, mogu dati podršku i utjecati na potencijalne birače, gdje ovim nedostatkom upotpunjuju ne samo društveno polje već i, direktnim pristupom, političko polje (Stojiljković, 2011b: 132).

Korištenjem „medijatzacije” nekog problema lobisti mogu povećati zainteresiranost mase za njegovo ispitivanje. U tom kontekstu lobisti ovom problemu daju uzvišenu notu, s ciljem dapotaknu interes svakog građanina i društva da se za ovaj problem zalažu i daju vlastito mišljenje. Ovim koracima mišljenje javnog mnijenja lobisti mogu usmjeriti u pravcu svoje željene destinacije. U ovakvom sinergičnom pristupu lobisti i formirano

javno mnjenje stvoreno pod „njihovim pritiskom“, mogu utjecati na donositelje političkih odluka (Kaščelan, 2010: 144-145). Pri tom se ne smije isključiti relevantno činjenično stanje medija, ali ni njihova potencijalna snaga, kojom oni kao „filteri za prečišćavanje“ mogu poduprijeti i ojačati znatizeljnost tematizirajući je ili je, u krajnjem slučaju, usmjeriti u pravcu jedne manje vrijedne dimenzije. Mediji nisu samo instrument u vođenju političke komunikacije nego su i polazna platforma za konstruktivniji nastup organizacije ili udruženja koji artikuliraju problem u medijima.

Analize kvaliteta lobiranja kao strategija za sindikate

Lobizam kod šire populacije još uvijek ostavlja prostor za dublje podozrenje, prije svega zbog dominantnog i apostrofiranog utjecaja same riječi, za koju se vezuju nelegitimne radnje korupcija i podmićivanje. Međutim, sa druge strane, pod raširenim velom globalizma u demokratskom poretku pluralističkih interesa različitih aktera, u kojima dobivaju oblik sukoba u ime prihvaćanja minimuma zajedničkog zadovoljstva, lobiranje ima ulogu adekvatnog i legitimnog mehanizma koji će doprinijeti da društvo nadvlada konfliktne interakcije radi svog napretka. S pravom možemo zaključiti i pridružiti se mišljenju istaknutih teoretičara koji smatraju „da su interesne grupe i udruženja nezaobilazni za aktivni pluralizam, a time i za demokraciju zapadnog tipa“ (Langguth, 2011: 262-263). Nesumnjivo da su industrijski odnosi u pluralističkom sustavu uspostavljeni u samom krugu ovih interesnih sudionika i da nerado izlaze iz ovog kruga, u kojem tragaju za rješenjem pod okvirima legitimnih i pravno priznatih demokratskih principa i mehanizama.

U tom kontekstu politički pluralizam pruža važan uvid u ciljno razumijevanje strategija i načina djelovanja interesnih grupa. Također, on predstavlja atribut političkom sustavu, u kojem brojne interesne grupe svojim natjecateljskim duhom nastoje utjecati na respozivnu vladu, što otvara poziciju državi da postane „više sudac nego igrač“, stvarajući pri tom interesni igrački prostor za nametanje u vlastitom dvorištu (Hague i Harrop, 2014: 218-219). Daleko efikasnija i dosta osnažena orijentiranost sindikata prema komunikacijskom kanalu s ostalim interesnim organizacijama, koja u industrijski razvijenim zemljama predstavlja praksu s pozitivnim ishodom, jest lobiranje i stvaranje političkih mreža. Stvaranje, održavanje i jačanje ovakvih veza u dugotrajnom kontekstu dovelo bi do jačanja sindikalne pozicije u pregovaračkim odnosima s partnerima u industrijskom polju, što bi za ishod imalo ne samo

ostvarenje značajnih interesa već bi organizacija tendenciozno gradila svoju unutarnju i vanjsku strukturu u jednog uvaženog industrijskog partnera. Interes kroz ideologiju „zajednice praktične politike“ i kreiranja određenih pravno-zakonskih normi, kroz lobiranje u parlamentu i Vladi, sindikati bi bili predstavljeni u svjetlu respektabilnih i uvaženih partnera u kreiranju javne politike zajednice (Heywood, 2004: 525-526).

Lobiranje, koje se može istovremeno koristiti s političkim štrajkom, i to neposredno za vrijeme predizborne kampanje, ima u naznaci pritisak sindikata da preko političkih stranaka utječu na politiku vlade kada su u pitanju interesi radnika i sindikata (Hamann i Kelly, 2003: 108-109). Ovakve kombinacije su uglavnom djelotvorne u društvu u kojem se političke stranke svojom ideologijom poistovjećuju s idejama radničkog pokreta, pa shodno tome djeluju kao jedna strana, a dva krila. Primjer imamo kod britanske i australske Laburističke stranke. Također, poglavito na podršku sindikata i radničkih pokreta utječu i ideologije stranka, kao i pripadnost jednoj od strana: lijevoj ili desnoj. Često podršku idejama sindikalizma daju socijalističke ili ljevičarske stranke (Heywood, 2004: 527). Ujedinjeni u istoj namjeri s ciljem da se utječe na politiku vlade u vezi s reformom tržišta rada, na kojem političke stranke ističu svoje interese radi dobijanja više glasova, sindikati trebaju svoje nade usmjeriti na mobilizaciju njenih članova. Primjer ovakvog političkog štrajka bio je u Italiji u travnju i listopadu 2002. godine i u lipnju 2002. godine u Španjolskoj (Hamann i Kelly, 2003: 108).

Lobiranje koje je orijentirano prema građanima i civilnom društvu daje u potencijalu mogućnost sindikatima da se sa spomenutim grupama identificiraju u interesima. Pri tome sindikati svoju organiziranu definiciju mogu proširiti u smjeru pokreta organizirane kampanje koja ciljno pokušava utjecati na vladu i njenu politiku koristeći mas-medije, kao i širenje mreža s organiziranim istomišljenicima ili onima koji to podržavaju. Putem raznih oblika građanske neposlušnosti mogu dovesti i do željenih promjena, ukazujući pri tom na nezadovoljstvo aktualnim stanjem (Heywood, 2004: 528). Masovne demonstracije koje su bile organizirane preko društvenih mreža i upućene Orbanovoj vladi imale su i jednu širu ekonomsku, socijalnu, ali i političku dimenziju, u kojoj su građani iznevjereni ponašanjem aktualne vlasti i u osjećaju deprivacije dali povod ovom činu (Pešćanik.net, 2014). Vođenje kampanje društvene akcije civilnih organizacija za sindikate predstavlja ne samo spontanost u organiziranju, solidarnost ili masovnost već vjerojatnost da će ovakvi pokreti

povećati njihove političke šanse koje će dovesti do željenih promjena.

Logika djelovanja i prihvaćanja modela lobiranja kroz formalne komunikacijske kanale za sindikate približava ih u namjeri s ostalim organiziranim civilnim društvima da u svojim zajedničkim interesima pritiskom na aktualnu politiku vlade, prodiru u njihove konkretne stavove i svojim utjecajem inzistiraju da ih promijene. Suština lobiranja i djelovanja u jednom demokratsko pravnom društvu jest i njen pravni legitimitet uokviren zakonskom regulativom, gdje ona na legalan način ostvaruje svoj doprinos o pitanjima značajnim za službenu politiku čiji su interes pitanja društvene zajednice u njenoj svakodnevnici.

Lobiranje u borbi protiv korupcije

Uočavanje „tanke linije između lobiranja i korupcije“ postaje problem i za stručnu i za međunarodnu javnost, koja ulaže dosta napora da bi pronašla i uspostavila jasna pravila i precizne smjernice. Pojedina stručna javnost smatra da su međunarodni standardi lobiranja, u jednu ruku, oskudni. No, s druge strane, ovaj standard prepoznaje jednu od izjava međunarodnih lobiranja koja se nalazi u Programu akcije protiv korupcije, koju je usvojio Odbor ministara Vijeća Europe 1996. godine. U njemu se kaže „da se moraju izgraditi pravila i principi... kako bi se isticala teška linija između lobiranja i korupcije“ (Oec.org, 2010).

Lobiranje, iako nije pravno regulirano u Srbiji, ne zaobilazi ovo društvo svojim prisustvom i realizacijom, pa tako javnost, s vremena na vrijeme bude „iznenađena“ događajima na političkoj sceni u vezi s ovim aktivnostima. Prema nekim izvorima, prva naznaka koja bi imala note lobiranja jeste slučaj tzv. duhanskih amandmana na trošarine u Skupštini, u kojem je jedna članica tadašnjeg vladajućeg aparata, ukazala na jednu neuobičajenu pojavu. Naime, jedan „ugledni“ biznismen za vrijeme glasanja o ovom prijedlogu gostovao je u poslaničkim klubovima (Miloradović, 2018). Tijekom 2014. godine u medijima se pojavila priča da je britanska lobistička agencija BP (*Bell Pottinger*) radila za Vladu Srbije. Na reagiranje opozicijske stranke da Vlada pruži odgovor o plaćenom iznosu za lobiranje, ista je rekla da „tu firmu nikad nije angažirala, niti joj platila neki iznos“. Vlada ima pravnu mogućnost da prilikom promoviranja kulture i radi bolje pozicije na međunarodnom planu, angažira lobiste, ali u svemu tome moraju biti jasni kriteriji za odabir agencija, kao i financijske isplativosti koje moraju pratiti težinu budžeta. S obzirom na to da

u Srbiji postoje stroga pravila o javnim nabavkama, o namjenskom trošenju budžeta, o pristupu informacijama, transparentnost je ono što manjka u ovom procesu, ali i definirana pravila lobiranja uokvirena zakonskom procedurom, koja bi umnogome pomogla da se na postavljena pitanja dobiju relevantni odgovori (Peščanik.net, 2017).

Lobiranje u jednom tamnom nerasvijetljenom prostoru, bez određenih pravila, zakonitosti i kontrole, otvara put za sivu zonu i malverzaciju, kao i korupciju. Ne samo javno rasuđivanje nego i zdrav razum može svjedočiti da se korupcijom uništava i degradira sve što je značajno. Osim upitnog autoriteta jedne institucije, koja (ne)svjesno ulazi u ove vode, ona za svako društvo ostavlja sumnjiv dojam u moralnim i drugim pravnim odlukama, dok u siromašnom društvu ona drastično utječe na stagnaciju i slab ekonomski napredak. Polazna točka ovakvog stava vodi u smjeru nedovoljne suradnje između javnog sektora i privrede, zbog propuštenih i neažuriranih informacija, kao i drugih nepoduzetih mjera koje bi umnogome pomogle da se ekonomski principi pokažu u boljem tonu i imaju veći efekt (Mankiw, 2006). U suprotnom, svi nesrazmjerni i nekalkulirani troškovi mogu porasti i umanjiti ekonomsku efikasnost, što za posljedicu ima duboke financijske krize i ulazak u zonu siromaštva, tržišnu, ali i političku nestabilnost.

Ulazak u proces privatizacije Srbije nakon više „deblokiranih etapa“, krenuvši od 1989. godine u tadašnjem sastavu SFRJ, u kojoj je Zakon o društvenom kapitalu SFRJ predstavljao prvi korak na putu privatizacije društvene imovine putem programa prodaje internih dionica, parcijalnom ili kompletnom prodajom poduzeća, doživjela razne transformacije kroz dopune i promjene novih zakona o privatizaciji (Socijalno-ekonomski savet Republike Srbije, 2011: 11).

U turbulentnom periodu između 1991. i 2000. godine privatizacija se odvijala u uvjetima međunarodne izolacije, ratnog okruženja, hiperinflacije i u jednoj nesigurnoj problematičnoj atmosferi, u kojoj su konci za vođenje privatizacije bili konstantno u rukama reprezenata državne vlasti i njima bliskih suradnika, dok je šire devastirano društvo ostalo u sjenci nemilog događaja (Stojiljković, 2011a: 334).

Nakon demokratskih promjena 2000. godine Srbija je ponovo ušla u proces privatizacije preostalih javnih, ali i nedovršenih privatiziranih poduzeća, opredjeljujući se za model koji se

zasnivao na potpuno neoliberalnom konceptu. Zanimljiva su istraživanja dana od strane (CESID-a- FES-a, 2010. godine) o stavovima ispitanika na pitanje o privatizaciji i njenim reformskim postignućima. Da je riječ o kriminalnom, pljačkaškom procesu, govori 44% ispitanika, da je nužna, ali pogrešno provedena, odgovara njih 27%, da ne znaju, odgovara 26%, dok svega 3% ispitanika smatra da je riječ o pozitivnom procesu. Čini nam se da su i inače skromni rezultati privatizacije, naletom svjetske krize, samo produbili socijalno nezadovoljstvo i apatiju stanovništva. Osim kritike povlačenja loših poteza s dalekosežnim posljedicama po zaposlene, prema mišljenju stručne javnosti, ona je pokazala slabosti i u domeni socijalne i razvojne politike, ali i etike i morala novih vlasnika. I pored primjera poduzeća koja odlikuje postojanje loših radnih uvjeta i ambijenta uopće, kao što su Vital, Albus, Milan Blagojević, postoje i ona s efikasnim poslovanjem i implementiranim mjerama zaštite prava radnika, kao što su Metalac i Zdravlje, zatim Jugoromedije iz Zrenjanjina u kojem su radnici uspjeli poništiti privatizaciju i obezvrijediti kupoprodajni ugovor. Čak je primjetna i konstruktivna uloga države u prodaji Sartida US Steelu (Stojiljković, 2011a: 338-345). Privatizacija, sudeći po svemu ovome, nije ni malo lak ni jednostavan proces transformacije poduzeća. Sve više ovakav proces podsjeća na „transplatarnu misiju“ u kojoj se zamjenjuje uništeno drugim djelom u kojem interesi jednih prevladavaju i zadiru u druge.

Svjedoci smo kako je protekla privatizacija pojedinih poduzeća, kako je javna imovina postala društvena, netransparentnost u svemu tome ali i drugim donesenim zakonodavnim odlukama, gdje su korupcija i podmićivanje imale danak. Shodno ovome, smatramo da inicijativa dana od strane EU da se zakon kojim se regulira lobiranje kanalizira u smjeru jačanja stupnja transparentnosti, koja u osnovi ima predispoziciju da raspozna korupciju i druge malverzacijske nelegitimne radnje, kao i mogućnosti sukoba interesa, postaje neophodna za formiranje ovog zakona. Ovakva naznačena uredba o lobiranju, promatrana iz ove perspektive ima snagu smanjiti korupciju u procesu kreiranja javne politike.

Značajnost uređenja lobističke djelatnosti za sindikate

Najprije ćemo pokušati u ovom kratkom uvodu za sindikate u Srbiji i njihovu zainteresiranost i korist od legitimiteta lobističke profesije istaknuti dvije uočene ključne točke: jedna je da je usvajanje Zakona o lobiranju dio zakonskog okvira za borbu protiv korupcije u postupku javnog odlučivanja, na čemu je i inzistirala

EU, a druga da će se ovim postupkom znati „tko je lobist, tko može lobirati, tko je naručilj lobiranja, što je nemoralno lobiranje i sve druge odredbe koje se tiču aktivnosti lobiranja, uključujući licenciranje, upis u registar, kao i plaćanje poreza državi na poslove koje će se uredno prijavljivati (Novosti.rs, 2018). U tom kontekstu, polazna točka za podržavanje ovakvog zakona je ta da bi sindikatima umnogome značila njegova primjena: s jedne strane kao mehanizam za borbu protiv korupcije, a s druge strane bi se znalo na koja vrata mogu da kucaju, kako bi neke pogodnosti dane ovim postupkom, mogle iskoristiti radi vlastitih interesa. U nastavku, sindikati dobivaju mogućnost da na transparentan način saznaju sve o svojim lobistima i o njihovim naporima da utječu na odluke, kako bi one bile ostvarene u skladu sa zakonom.

Sindikati su u dosadašnjim uspostavljenim (ne)formalnim komunikacijskim odnosima, najčešće sa značajnim političkim strankama, bili u više navrata iskorišteni, pa čak i iznevjereni. Najčešća preuzeta izborna obećanja od strane pojedinih političkih stranaka dana sindikatima s ciljem da se neke stvari podržavaju ili pokrenu radi zaštite ili poboljšanja njihovih interesa, često su u realnoj perspektivi predstavljala rješenja koja tumaraju u mraku bez istinske namjere za realizaciju.

Simbioze sindikata s političkim strankama koje su bile u vladajućoj strukturi na ovim prostorima bile su manje-više neuspješne. Sjetimo se SSSS (*Savez samostalnih sindikata Srbije*), koji vuče korijene od prethodnog režima i često su ga povezivali s političkom strankom SPS, optužujući ga da djeluje u njihovom interesu, umjesto u interesu svojih članova. Njihova lojalnost tadašnjoj vladi često je išla na štetu njihovih radnika, čije je nezadovoljstvo iskazano kroz štrajkove i proteste bilo samo puka formalnost i paradiranje (Novaković, 2013: 23-52).

Ni UGS „Nezavisnost” nije se distanciralo od pojedinih političkih stranaka. Bio je na djelu pokušaj o sklapanju sporazuma suradnje s tadašnjom strukturom DS-a i SDP-a (Stojiljković, 2011a: 462). Korak dalje u dodvoravanju vladajućoj strukturi išla je ASNS (*Asocijacija slobodnih i nezavisnih sindikata*). Sukob između dvije velike sindikalne centrale: SSSS i „Nezavisnosti” s ovom asocijacijom kulminiralo je u trenutku nepodržavanja reformskog programa, kao i Zakona o radu, diktiranih od strane tadašnje vlasti, koje je bez pogovora ASNS podržao. Stiče se dojam da je sve to rezultiralo krunidbom čelnika ove asocijacije u ministra za rad i socijalnu politiku 2003. godine (Krkobabić, 2008: 106-107).

Sindikativizam, kao i široj populaciji, nije nimalo strana riječ korupcija, podmićivanje, kao i zloupotreba, koja ih je zadesila tranzicijom, prilikom raznih procesa privatizacije i restrukturiranja javne imovine. U tom kontekstu značaj uređenja ove djelatnosti ogleda se, prije svega, u mogućnosti utjecaja na zakonodavnu i izvršnu vlast kroz institucije: parlament, kao i vlada, jer lobiranje jest legitiman instrument za demokratski sustav funkcioniranja, pa to daje mogućnost lobistu da na dozvoljen način utječe na predstavnike vlasti pri značajnim pitanjima za interese svojih klijenata. Ovim postupkom sindikati mogu računati na lobiste kao utjecajne aktere u procesima donošenja odluka kroz njihovo lobiranje u istaknutim institucijama o značajnim pitanjima koja jesu u nadležnosti ili se tiču ove grane demokratske vlasti. Shodno tome, predmet lobiranja ne predstavlja samo naznaku i danu riječ lobista, već iza toga stoji zakonska regulativa koja ga obavezuje i daje mogućnost da rješenja traži u okvirima zakona.

Lobiranje kao model za ostvarivanje sindikalnih interesa - realno stanje i perspektive

Kao interesne grupe, sindikati imaju na raspolaganju veliki broj političkih strategija i taktika kako bi ostvarili svoje interese u polju politike. Za sindikate jesu značajni komunikacijski kanali kao što su birokracija, skupština, političke stranke, mas-mediji koji svojim djelovanjem mogu utjecati na kreatore politike (Heywood, 2004: 254). Za sindikate bi lobističke aktivnosti bile usmjerene prema svim ključnim demokratskim institucijama u kojima bi ostvarili svoje interese.

No, postavlja se pitanje zašto bi se lobiralo u ovim institucijama i što je ono što bi motiviralo sindikate da angažiraju ovu profesiju. Najprije, samo lobiranje u svojoj definiciji ima označenu aktivnost čija je svrha da utječe na organe vlasti prilikom donošenja značajnih zakona ili drugih propisa za čiji se interes, u ovom slučaju sindikata, lobisti bore, naravno, u skladu sa zakonom. Kreiranjem raznih uredba i propisa, pogotovo u domeni rada i radnih odnosa koji se tiču sindikata i njenih radnika, u zakonodavnim institucijama lobisti mogu započeti svoje lobiranje pri samom dnu zakonodavnog procesa ako se sindikati opredijele za ovakvu strategiju. Također, daljim lobiranjem, pogotovo u parlamentu za veće sudjelovanje socijalnog dijaloga koji bez alternative predstavlja instrument u reguliranju industrijskih konflikata (Stojiljković, 2012: 95). Argument koji ide u prilog ovoj konstataciji stoji u ilustriranom kontekstu ekonomski razvijenih zemalja, uključujući i naše susjedstvo, kao nezaobilazan

mehanizam i konstruktivan faktor kojim su rješavana pitanja i premošćeni konflikti najrazličitije prirode. Možemo uočiti jednu razvojnu industrijsku perspektivu s elementima stabilne demokracije, respektabilne pravno utemeljene strukture tripartitnog tijela, a sve u službi napretka i konstantnoga razvoja tolerantnog socijalnog dijaloga.

Vođenje socijalnog dijaloga i njegova funkcionalnost kao instrumenta predstavlja nepobitnu činjenicu u procesu ekonomskog i socijalnog razvoja i uvjet je za napredak i europske integracije za koje se strateški opredijelila Srbija. Krajnji ishod vođenja socijalnog dijaloga jest sklapanje socijalnih paktova između socijalnih partnera (reprezentativnih sindikata i poslodavaca) i vlade (Stojiljković, 2011a: 351-368). Pozitivnost sklopljenih paktova daje odgovor na koherentnost ekonomskog rasta i razvoja tržišne kompetitivnosti i socijalne kohezije.

Uz široku primjenu zajedničkih vrijednosti ostvaruju se i ostali ciljevi u kojima modernost, praćena suvremenim industrijskim napretkom kroz socijalno odgovornu tržišnu privredu traži prihvaćanje socijalnog dijaloga kao konstruktivnog elementa u reguliranju takvih odnosa. (Ujedinjeni granski sindikat „Nezavisnost“, 2012).

Lobiranje sindikati najviše koriste u SAD-u, dok je ovaj model nešto kasnije postao zanimljiv i sindikatima u Europi. U Ujedinjenom Kraljevstvu TUC je prvi put postavio svog parlamentarnog lobista tek 1996. godine. Prvenstveno su TUC i njegovi udruženi sindikati pokušali proširiti svoj utjecaj vezom s Laburističkom strankom ili direktno preko ministarstva. Za razliku od ovoga, u Španjolskoj su parlamentarne stranačke grupe veoma hijerarhijski strukturirane, što čini parlamentarno lobiranje neefikasnom strategijom. U Njemačkoj je Njemački savez sindikata DGB uspješno lobirao za zakonsko proširenje oko radničkih savjeta u zamjenu za koncesije u vezi s mirovinskim reformama (Hamann i Kelly, 2003: 108).

Budući da u Srbiji postoji Društvo lobista i da su u njegovim redovima članovi različitih profila kao i stručnjaka, za sindikate je značajno da svoje aktivnosti šire i prema ovim udruženjima koja u nekim situacijama mogu biti korisna. Njihov doprinos društvu jest aktivnost da se izradi Zakon o lobiranju (Društvolobistasrbije.org, 2011). Uspostavljanje suradnje s ovom organizacijom, koja u svojoj misiji ima ne samo edukativni karakter već sindikatima može pružati značajne konkretne lobističke aktivnosti, u budućnosti

može imati konstruktivni karakter. S druge strane, otvorena pozicija za suradnju s ovim udruženjem nekom vrstom savezništva, u pretpostavci bi ovladala u širem društvenom kontekstu, pri čemu se odnos zasnovan s ciljem "usmjerenosti na društveni razvitak u širem smislu", može uzeti u obzir kao dobra osnova koja će udvostručiti željene promjene. Te promjene mogu utjecati na stav donositelja političkih odluka vladajućeg aparata (Wahl, 2011). Polazna točka ovakve konstatacije stoji u tendenciji širenja „sindikálnih horizonata“ pri čemu organizacijske aktivnosti mogu biti usmjerene i prema društvenom pokretu.

Sindikátima prihvaćanje lobiranja, koje daje legitimnost u demokratskom sustavu ostvarivanja interesa, može biti njihov način u borbi za nametanje svoje politike interesa onim strukturama koje imaju utjecaj i mogu uvjeriti „konstruktore“ javne politike. Sindikati opredjeljenjem za ovakvu metodu ostvarivanja interesa u najavi mogu doprinijeti više svojim članovima, ali i kroz organizaciju ojačati svoju pregovaračku funkciju i time revitalizirati svoje potencijale u vodama industrijskih odnosa.

Zaključak

Lobiranje, uokvireno pravnom regulativom, određuje pravila i ponašanja svih aktera u ovom procesu što daje mogućnost transparentnosti kreiranja javne politike koja u najavi doprinosi jednoj aktualnoj pozornosti izvršne pravno-demokratske Srbije.

Sindikati u Srbiji, uređenjem lobističke djelatnosti i reguliranjem posebnim zakonom o lobiranju, mogu ostvariti pogodnost tako što će pojedine sindikalne aktivnosti koje su zavisne od institucije tijekom procesa usvajanja značajnih odluka usmjeriti u pravcu lobiranja i lobističke profesije. Kreiranje raznih uredbi i propisa, pogotovo u domeni rada i radnih odnosa koje se tiču sindikata i njenih radnika, daju prostor lobistima da svojim utjecajem oblikuju konačne odluke u kojima težina ishoda ide u korist sindikalnih zahtjeva. To zahtijeva i jednu dozu sindikalne stručnosti za koju smatramo da lobistima ne nedostaje jer prilikom angažiranja dobivaju značajne informacije o svim bitnim podacima od sindikata čije interese zastupaju. Druga značajna odlika lobiranja u parlamentu jest pridobivanje „bitke“ za veću angažiranost u smjeru promocije snage socijalnog dijaloga kao relevantnog instrumenta u ostvarivanju širih industrijskih interesa. Također, možemo uočiti da njegova funkcionalnost predstavlja nepobitnu činjenicu u procesu ekonomskog i socijalnog razvoja i stabilne

predstavničke demokracije, što je i uvjet za napredak i europske integracije za koje se strateški Srbija opredijelila. Sklapanje socijalnih paktova, koji proizlaze iz procesa socijalnog dijaloga, viđeni su kao produktivni aranžmani u smjeru uspostavljanja socijalnog mira i postizanja društvenog progresa u uvjetima razvoje i socijalne politike.

Za sve činjenice smatramo da najprije uređenje lobističke aktivnosti posebnim zakonom za sindikate može probuditi u najavi jednu racionalnu opciju za ostvarivanje vlastitih interesa. Naravno da smo svjesni da sadašnjost s ovakvom slikom sindikalne pozicije na društvenoj i političkoj sceni, kojoj nedostaje snaga i „mišići radnika“, zbog sve veće stope nezaposlenosti, ali i nedovršene privatizacije poduzeća kojima se umanjuje finansijska moć sindikalnog budžeta zbog malo članova, nije idealna i ovaj model traži jednu stabilnu finansijsku platformu. No, dok ne dostignu tu stabilnost, sindikati uz pomoć ostalih interesnih grupa i organizacija u čijem interesu su viđene lobističke aktivnosti kao strateška opcija, trebaju biti dio društva za lobiranje i da se lobira njegova primjena u zakonsko-pravnim okvirima srpskog zakona. S druge strane sindikatima stoje na raspolaganju ostale tehnike i metode lobiranja koje im mogu koristiti jer predstavljaju dobru strategiju djelovanja na sindikalnoj sceni.

Literatura

- Biblioteka Narodne skupštine (2011) Zakonski okvir za lobiranje u Makedoniji, Sloveniji i Crnoj Gori, Br. Z- 27/11, Decembar 2011.
- Capital.ba (2012) Poraz američkih sindikata, Dostupno na: <https://www.capital.ba/poraz-americkih-sindikata/> (30. marta 2019).
- Društvo lobista Srbije SLA (2011) Dostupno na: <http://www.drustvolobistasrbije.org/o-nama.html> (30. marta. 2019)
- Golubović, Dragan (2009) Zagovaranje i lobiranje u parlamentu i organima izvršne vlasti: Uporedna iskustva i preporuke za Srbiju, Beograd: Program Ujedinjenih nacija za razvoj-UNDP.
- Hague, Rod i Harrop, Martin (2014) Uporedna vladavina i politika – Uvod, Beograd: Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka.
- Hamann, Kerstin and Kelly, John (2003) Union Revitalization through Political Action? Evidence from Five Countries. U:

- Adrienne E. Eaton (ur.) Industrial relations research association series, Washington: Proceedings of the 55th Annual Meeting (str. 105-111).
- Hantke, Frank (2008) Sindikati u XXI veku. Beograd: Friedrich Ebert Stiftung.
- Heywood, Andrew (2000) Politika. Beograd: Clio.
- Kalniņš, Valts (2011) Transparency in Lobbying: Comparative Review of Existing and Emerging Regulatory Regimes: The Centre for Public Policy Providus Policy Association for an Open Society - PASOS, Local Government and Public Service Reform Initiative (LGI), Open Society Foundations.
- Kaščelan, Balša (2010) Uloga i mesto Zakona o lobiranju u političkom sistemu Srbije. Srpska politička misao. 29 (3): 135-152.
- Kaščelan, Balša i Krsmanović, Duško (2012) Ekonomsko i političko lobiranje. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Krkobabić, Vojo (2008) Tranzicija i iskazana nemoć sindikata: Pančevo.
- Krsmanović, Duško (2013) Vodič kroz lobiranje. Beograd: Konrad Adenauer Stiftung.
- Langguth, Gerd (2011) Lobizam i politički konsalting u EU. U: Ansgar Zerfaß & Miroljub Radojković (ur.) Menadžment političke komunikacije: osnove i koncepti. Beograd: Konrad Adenauer Stiftung (str. 262-274).
- Linz, Juan i Alfred, Stepan (1998) Demokratska tranzicija i konsolidacija. Beograd: „Filip Višnjić“.
- Lošonc, Alpar (2007) Postoji li mogućnost instaliranja socijalnog kapitalizma u postsocijalističkoj tranziciji. Sociologija. XLIX (2): 98-113.
- Mankiw, N. Gregory (2006) Principi ekonomije. Beograd: Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta.
- Mihailović, Srećko (2001) Fragmentacija sindikalne scene i mogućnosti sinergetske akcije. U: Mihailović, Srećko (ur.) Sindikati Srbije od sukoba ka saradnji. Beograd: Friedrich Ebert Stiftung i Centar za socijalne i demokratske studije.
- Mihailović, Vojislav (2011) Obaveštenost o sindikatima i poverenje u sindikate. U: Mihailović, Srećko i dr. (ur.) Istraživanje: Sindikati u medijima. Beograd: Centar za razvoj sindikalizma i Friedrich Ebert Stiftung (str. 39-41).
- Miloradović, Mirko (2018) Nacrt zakona o lobiranju: Šaputanje po hodnicima. Dostupno na: <https://impulsportal.net/index.php/kolumne/drustvo/14362-nacrt-zakona-o-lobiranju-saputanje-po-hodnicima> (29. marta. 2019).
- Nenadić, Nemanja (2017) Lobiranje za nepozntog naručioca.

- Dostupno na: <https://pescanik.net/lobiranje-za-nepoznatog-narucioca/> (29. mart 2019).
- Novaković, Nada (2013) Štrajkovi, sindikati i privatizacija u Srbiji. Sociološki pregled. XLVII (1): 23-52.
- Novosti.rs (2018) Zakon o lobiranju kao protivteža korupciji. Dostupno na: <https://naslovi.net/2018-03-17/vecernje-novosti/zakon-o-lobiranju-kao-protivteza-korupciji/21374799>, (28.mart 2019).
- Oecd.org (2010) Recommendations of the Council on Principles for Transparency and Integrity in Lobbying. OECD. Dostupno na: http://www.oecd.org/document/48/0,3343,en_2649_3413_5_44644592_1_1_1_37447,00.html (24. januara 2019).
- OECD (2012) Lobbyists, Governments and Public Trust. Promoting Integrity Through Self-Regulation. Vol. 2: OECD Publishing. Dostupno na: https://read.oecdilibrary.org/governance/lobbyists-governments-and-public-trust-volume-2_9789264084940-en#page2 (28. januara 2019).
- O.R.L.bc.com (2011) Grassroots Communications - A part of lobbying? Dostupno na: <https://www.lobbyistsregistrar.bc.ca/handlers/DocumentHandler.ashx?DocumentID=82> (28. januara 2019).
- Orlović, Slaviša (2015) Partije i partijski sistemi - teorijsko-analitički okvir. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka.
- Pravo.org.mk. (2008). Dostupno na: www.pravo.org.mk (28. marta.2019).
- Randelović, Nebojša i Jelenković, Predrag (2014) Pravna regulativa, istorijski i politički aspekti lobiranja - Srbija i države u okruženju. Niš: Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu. (66): 197-206.
- Slavujević, Zoran (1993) Sindikalizam. U: Enciklopedija političke kulture. Beograd: Savremena administracija.
- Socijalno-ekonomski savet Republike Srbije (2011) Efekti privatizacije u Srbiji. Beograd: Solidar Suisse, Swiss Labour Assistance SLA.
- Stojiljković, Zoran (2011a) Srbija u lavirintima tranzicije - ogledi iz političke sociologije savremenog društva. Beograd: Službeni glasnik.
- Stojiljković, Zoran (2011b) Partnerstvom do demokratskih promena - ili osam pitanja o izgledima za konstruisanje moći zaposlenih i sindikata. U: Mihailović, Srećko i dr. (ur.) Istraživanje: Sindikati u medijima. Beograd: Centar za razvoj sindikalizma, Friedrich Ebert Stiftung (str. 127-150).

- Stojiljković, Zoran (2012) Alisa u Zemlji čuda ili sindikati u minskom polju politike. U: Mihailović, Srećko i dr. (ur.) Sindikati i politika. Beograd: JP Službeni glasnik, Centar za razvoj sindikalizma (str. 89-108).
- Stojiljković, Zoran (2013) Civilno društvo, sindikati i politika - Skripta, Beograd: Fakultet političkih nauka.
- Tanasescu, Simina Elena (2015) Lobby în România vs. Lobby în EU. Bucuresti: Institutul European din ROMÂNIA.
- Traynor, Ian (2014) The Guardian, Jesen u Budimpešti, prevela Jovanović Milica, Peščanik.net. Srodni link: Végel László - Dvoličnost. Dostupno na: <https://pecanik.net/jesen-u-budimpesti/> (28.mart 2019).
- Ujedinjeni Granski Sindikat „Nezavisnost” (2012) Platforma UGS „Nezavisnost”: Socijalni pakt o izlasku iz krize, zapošljavanju i razvoju. Beograd: UGS „Nezavisnost”.
- Uradni list.si (2011), Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije (Uradni list RS, št.69/2011). Dostupno na: <http://.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201169&stevilka=3056> (28. marta.2019).
- Ustav Republike Srbije (2006), Službeni glasnik RS. Br. 37. Dostupno na: https://www.paragraf.rs/propisi/ustav_republike_srbije.html (10. marta 2019).
- Vilkoks L. D., Kameron T. G., Olt H. F., Eidzi K. V. (2006) Odnosi s javnošću, strategije i taktike, Beograd, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta.
- Vuletić, Vladimir (2006) Globalizacija – aktuelne debate. Zrenjanin: Gradska narodna biblioteka „Žarko Zrenjanin”.
- Wahl, Asbjørn(2011) Graditi progresivna savezništva. Dostupno na: <http://sindikalizam.org/wp-content/uploads/2014/09/Wahl-Asbjorn.-Graditi-progresivna-saveznistva.-2011.pdf> (26. januara 2019)

The Specificity of Lobbying as a Model of Achieving Union Interest in Contemporary Serbia

Abstract

In the following article, theoretical assumptions about lobbyist activities are considered as they may be the subject of interest for unions to achieve their own goals. Interesting activity, framed by legal procedure, is spotted – there is influence on political decision-makers in process of passing regulations or acts that are significant for unions and its members, and in perspective it exposes a certain degree of satisfaction for union's ideas. Based on empirical facts and by thoroughly examining the theoretical approach to unions organizing, the author tries to explain the strategic approach of a lobby as one of the possible ways to achieve union and working interests in the field of industrial relations. It would be meaningful for unions in present-day Serbia to have an open space for the conceptual strategy of this model as a good approach of achieving meaningful norms in the working domain and different relations. Similarly, choosing from a variety of political strategies used for social dialogue is a crucial aspect of showcasing the strength of democratic institutions. In the parliament, this lobby is to be observed and offered as an alternative method of support for this idea.

Key words

Serbia, union, lobbying, legislation, social dialogue